

Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Tarihi Lisansüstü Programı

Elvan Altan ERGUT,* Belgin Turan ÖZKAYA**

1. Tarih ve Tanım

1956 yılında kurulan Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nin ilk yayını, Fakültenin ilk dekanlarından olan mimarlık tarihçisi Aptullah Kuran'ın 1964 tarihli *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami* adlı kitabıdır. Üniversitenin bu erken dönemlerinden beri mimarlık lisans ve yüksek lisans eğitimi mimarlık tarihi derslerini içermekte, günümüzde de mimarlık lisans öğrencileri Eskiçağ'dan bugüne yapılı çevrenin üretimini ve dönüşümünü anlatan üç zorunlu ders ile bir mimarlık tarihi seçmeli dersi olarak eğitimlerini tamamlamaktadırlar.¹ ODTÜ'de mimarlık tarihi eğitimi ve araştırmasının üniversitenin kuruluş yıllarında atılmış olan bu temelleri üzerinde gelişen Mimarlık Tarihi Lisansüstü Programı,² 1988-1989 öğretim yılında İnci Aslanoğlu'nun başkanlığında açılmıştır.³ Programda o tarihten bu yana mimarlık tarihi yüksek lisans derecesi, 2005 yılından bu yana da doktora derecesi verilmektedir.⁴

Mimarlık tarihi çalışmaları yakın zamana kadar yalnızca sanat tarihi, arkeoloji, tarih, mimarlık gibi alanın temellerini oluşturan ve şekillenmesinde halen etkin olan disiplinlerin altında sürdürülmüş; bugün bile sayıları çok az olan mimarlık tarihi

* Doç. Dr.; Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Tarihi Lisansüstü Programı.

** Doç. Dr.; Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Tarihi Lisansüstü Programı.

1 Üniversite'nin ilk yıllarında Aptullah Kuran ve Orhan Özgüner'in verdikleri mimarlık tarihi lisans dersleri, günümüzde "Sanat ve Mimarlık Tarihi I-II-III" başlığı altında zorunlu dersler olarak mimarlık lisans programının ikinci sınıfının iki döneminde ve üçüncü sınıfının ilk döneminde verilmektedir. Öğrenciler, zorunlu üç ders dışında 20 adet mimarlık tarihi lisans dersinden ya da, öğretim elemanının onayı ile, Mimarlık Tarihi Yüksek Lisans ve Doktora programlarının 20 adet seçmeli dersinden en az birini almaktadırlar. Programın web sayfasındaki derslerle (*Courses*) ilgili bağlantıya bakınız.

2 Programın web sayfası için, bkz. <http://www.archweb.metu.edu.tr/programs/graduate/archist>

3 1960'lı yılların ortalarından itibaren Mimarlık Fakültesinde Mimarlık Tarihi Asistanı olarak görev alan İnci Aslanoğlu, 1988-1996 yılları arasında Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı'nın kurucu başkanlığını yapmıştır. Başkanlık görevini 1996-1999 yılları arasında Suna Güven, 1999-2001 yılları arasında Jale Erzen, 2001-2007 yılları arasında Suna Güven sürdürmüşlerdir; 2007'den beri bu görevi Belgin Turan Özkaya yürütmektedir.

4 Programa halihazırda olarak kayıtlı öğrenci sayısı 38'dir. Programda 68 yüksek lisans, 1 doktora tezi tamamlanmıştır. Programın web sayfasındaki tezlerle (*M.A. Theses, Ph.D. Dissertations*) ilgili bağlantılara bakınız.

derecesi veren programlar ancak 1950'lerden sonra kurulmaya başlamıştır. Türkiye'de de mimarlık tarihi çalışmaları benzer bir gelişme göstermiştir. Bu bağlamda, Mimarlık Bölümü bünyesinde ve Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak kurulan ODTÜ Mimarlık Tarihi Lisansüstü Programı, özerk çalışma alanını mimarlık ile toplumsal ve beşeri bilimlerin arakesitinde tanımlamaktadır. Bu iki yönlü yapılanma, Program'ın, mimari bakış açısından uzaklaşmadan, tarih çalışması alanı olarak sahip bulunduğu kimliğini korumasını sağlamış; geleneksel olarak bağlantılı olduğu disiplinlerin yanı sıra, görece yeni ve farklı alanlara açılımına zemin teşkil etmiştir.

Mimarlık Tarihi Lisansüstü Programı'nın kuruluşundaki ana hedefleri, "bir yanda Batı'da ve Türkiye'de mimarlık gelişmelerini gerekli kültürel çerçeve içinde tanıtmak; öğrenciyi araştırma yöntemleri, mimarlığı değerlendirme ve eleştirme yeteneği için gerekli genel bilgilerle donatmak; tez düzeyinde ise batı ve özellikle de Türk mimarlığının geçmiş ve çağdaş gelişmelerine ilişkin özgün araştırmaları yönlendirmek" olarak tanımlanmıştır. Üzerinde yeterince akademik çalışma yapılmadığı gerekçesiyle, "19. ve 20. yüzyıllar Türk mimarlığı", kuruluş aşamasında özel araştırma hedefi olarak vurgulanmıştır. Öte yandan, kuruluşundan bu yana geçen yirmi yılın ardından, ODTÜ Mimarlık Tarihi Lisansüstü Programı günümüzde belirli bir alana vurgu yapmak yerine bütüncül bir mimarlık tarihi anlayışını benimseyerek, geniş bir zamansal ve coğrafi çerçeve içinde eğitim vermekte ve araştırma yürütmektedir. Eğitim hedefini, mimarlık tarihine ulusal ve uluslararası düzeyde katkı için gerekli bilgi ve araştırma becerilerine sahip uzmanlar yetiştirmek olarak tanımlayan Program'da, son yıllarda mimarlık tarihi disiplininin değişen kuramları ve yöntemleri göz önüne alınarak, eleştirel, kültürlerarası ve disiplinlerarası bir yaklaşım öne çıkarılmaktadır. Böylece Program, alanın güncel araştırma ve eğitim platformlarında yer almayı, ürettiği mimarlık tarihi bilgisini ulusal ve uluslararası ortamlarda paylaşmayı ve mimarlık tarihinin bir uzmanlık alanı olarak kurumsallaşmasında etkin bir rol oynamayı hedeflemektedir.⁵

2. İçerik ve Hedefler

Dört öğretim elemanı ile kurulan ODTÜ Mimarlık Tarihi Programı'nda bugün sekiz öğretim elemanı görev yapmaktadır. Kuruluş aşamasında hedeflenen araştırma ve eğitim alanlarında uzmanların sayısı artmış; geçen yirmi yılda farklı alanların uzmanlarının yetişmesiyle, Program'ın hedeflediği şekilde, mimarlık tarihinin farklı dönem ve alanlarını kapsayan geniş bir çerçeve ve çeşitliliğe ulaşılmıştır.

Öğrenimleri ile araştırma konuları sanat ve mimarlık tarihinin farklı alanlarını kapsayan mimar kökenli elemanlarla birlikte, sanat tarihçileri ve Eskiçağ uzmanlarının da programda görev yapması, verilen eğitimin ve gerçekleştirilen araştırmaların çok boyutluluğunu sağlamakta, Program'ın, mimarlıkla toplumsal ve beşeri bilimler arasında ilişki kurulmasını öngören disiplinlerarası yaklaşımını desteklemektedir.

5 "Mimarlık Tarihi Enstitü Anabilim Dalı Misyon-Vizyon-Değer-Amaç-Hedef-Strateji Önerisi Belirleme Çalışması Raporu", Mimarlık Tarihi Yüksek Lisans Programı Özdeğerlendirme Komitesi: Elvan Altan Ergut, Namık Erkal, Lale Özgenel, 2003; Namık Erkal, "ODTÜ Mimarlık Tarihi Doktora Programı Başvuru Raporu", ODTÜ Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı Başkanı Suna Güven, 2004. Ayrıca Programın web sayfasındaki Program (*Program*) tanımı ile ilgili bağlantıya bakınız.

Benzer şekilde, ODTÜ’de, Türkiye’deki diğer üniversitelerde ya da yurtdışında öğrenim görmüş elemanlar Program’ın kadrosunda dengeli bir kompozisyon oluşturmaktadırlar. ODTÜ Mimarlık Tarihi Programı, Türkiye’de mimarlık tarihi alanında İngilizce eğitimle lisansüstü derece veren tek programdır. Böylece, Program’ın uluslararası iletişimi güçlenmekte, Türkiye’deki ortamı ve yurtdışındaki gelişmeleri aynı yetkinlikle, kültürlerarası bir bakış açısı ve karşılaştırmalı bir yaklaşımla değerlendirilen bir çalışma ortamına zemin oluşmaktadır.

Mimarlık Tarihi Lisansüstü Programı’nın öğretim elemanlarının çalışma alanları, verdikleri dersler, yürüttükleri tezler ve sürdürdükleri araştırmalar incelendiğinde, Eskiçağ ile 18. yüzyıldan itibaren Modern dönem Türkiye ve Batı mimarlık tarihi çalışmalarının ağırlıkta olduğu gözlenmektedir. Ancak, farklı dönemleri, çalışma alanlarını ve bakış açılarını kapsama amacı çerçevesinde, Erken İslam, Selçuklu, Erken Osmanlı dönemi mimarlık tarihinden onbeşinci ve onaltıncı yüzyıl Batı mimarlık tarihine, sanat, kent ve konut tarihinden, gündelik hayatın ve okumanın tarihine uzanan ve tarihyazımı, milliyetçilik, “Doğu-Batı” ikilemi, toplumsal cinsiyet, görsellik gibi dönem, alan ve bakış açılarını kapsayan eğitim ve araştırma konuları da Programda yer almaktadır.⁶

Derslerin dışında yürütülen etkinlikler de, Programda verilen eğitimi ve sürdürülen araştırmaları tamamlayıcı rol oynamaktadır.⁷ Bu etkinlikler arasında yer alan “ODTÜ Mimarlık Tarihi’ni Konuşuyor (METU talks Architectural History)” başlıklı konuşma dizisi, Program içinde yürütülen çalışmalarla kısıtlı kalmamak ve mimarlık tarihinin tartışılabileceği çok yönlü bir akademik paylaşım platformu oluşturmak hedefiyle düzenlenmektedir. 2004 yılından bu yana bu seri kapsamında yurtiçi ve yurtdışından yirmiden fazla akademisyenin sunuşu gerçekleştirilmiştir.

“Mimarlık Tarihi Doktora Araştırmaları Sempozyumu” ise, mimarlık tarihi alanında doktora çalışmalarını sürdüren ya da yeni tamamlamış olan araştırmacıların çalışmalarını sunacakları ve alanın güncel tanım, yaklaşım ve sorunlarının tartışılacağı bir değerlendirme ortamı yaratılmak amacıyla başlatılmış ve Türkiye’de bu alanda öncü bir rol üstlenmiştir. Mimarlık tarihi çalışmalarının değişik temalarını kapsamayı hedefleyen bu sempozyum dizisi kapsamında 1999 yılından beri her iki yılda bir toplantılar düzenlenmiş ve Osmanlı, Cumhuriyet ve Eskiçağ dönemleri mimarlığı ile,⁸ cinsiyet ve cinsellik ile kimlik ve aidiyet temalarına odaklanılmıştır. Öte yandan, 2004 yılında, Programın onbeşinci yılını tamamlamasını kutlamak üzere düzenlenmiş olan *Mimarlık Tarihyazımını Yeniden Düşünmek (Rethinking Architectural Historiography)* temalı “Mimarlık Tarihi Konferansı”, Program’ın uluslararası ilişkilerinin güçlenmesine yardımcı olmuş; çalışma alanının güncel tartışmalarının izlene-

6 Programın web sayfasındaki dersler (*Courses*), tezler ve araştırmalarla (*Research and Projects*) ilgili bağlantılara bakınız.

7 Programın web sayfasındaki etkinliklerle (*Activities*) ilgili bağlantılara bakınız.

8 Ali Uzay Peker (der.), *Osmanlı’da Mekânlar/Zamanlar/İnsanlar*, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi 2002; Elvan Altan Ergut ve Bilge İmamoğlu (der.), *Cumhuriyet’in Mekânları/Zamanları/İnsanları*, Ankara: Dipnot Yayınevi ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi (2009 içinde basılacak); bkz. Lale Özgenel (der.), *Eskiçağ’ın Mekânları/Zamanları/İnsanları*, İstanbul: Homer Kitabevi ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi, 2005.

bildiği bir iletişim ortamı sağlamıştır.⁹ Bu toplantı, mimarlık tarihi alanına odaklanan toplantıların Türkiye'deki eksikliğine de dikkat çektiğinden, gelecek yıllarda da benzer toplantıların sürdürülmesi hedeflenmektedir.

Program'da verilen eğitimi destekleyici etkinlikler arasında, tarihyazım yöntem ve kuramına odaklanan derslerle ilişkili olarak düzenlenen ve farklı coğrafyalar, otobiyografi ve mekân, modern mimarlık, sergileme gibi değişen temaları tartışan "Mimarlık Tarihi Atölye Çalışmaları" da yürütülmektedir. Bu çalışmalara yurtiçinden ve yurtdışından akademisyenler sunuşlarıyla katılmakta, öğrencilerin etkin bir şekilde katılabilecekleri bir tartışma ortamı kurulmasına çalışılmaktadır. "Mimarlık Tarihi Gezileri" ve "Mimarlık Tarihi Sergileri" de eğitim ve araştırma ortamı için vazgeçilmez olan ve daha sıklıkla gerçekleştirilmesi hedeflenen etkinliklerdir.

ODTÜ Mimarlık Tarihi Lisansüstü Programı'nın gelişim hedefleri arasında düzenli bir şekilde "Mimarlık Tarihi Kongresi" düzenlenmesi ve *Mimarlık Tarihi Dergisi* yayınlanması da yer almaktadır. Bu etkinliklerle, Program'da üretilen bilginin ulusal ve uluslararası ortamlarda paylaşılma olanaklarını çoğaltabilmek hedeflenmektedir. Ayrıca, Orta Doğu, Balkanlar ve Akdeniz gibi bölgesel ya da Eskiçağ ve Cumhuriyet gibi dönemseller araştırma alanlarının tanımlanmasının ve araştırmaların kültürlerarası ve disiplinlerarası bir yaklaşımla işletilen çalışma merkezleri çerçevesinde yürütülmesinin de, mimarlık tarihi alanındaki ulusal ve uluslararası diğer kurumlarla ilişkileri geliştireceği ve Program'ın araştırma ve eğitim potansiyelini güçlendireceği düşünülmektedir.¹⁰

Ulusal ve uluslararası profesyonel ve mesleki kurumlarla yoğun ilişkiler kurulması, Program'da sürdürülen öğretim ve araştırmanın etkinliği açısından gereklidir. Bu iletişim ortamı, Program'ın bilimsel ilişkilerinin artmasına olanak sağlayacak; Türkiye'de henüz tam olarak kurumsallaşmamış, çalışmaları yönlendirecek bilimsel topluluğu, derneği, dergisi ya da araştırma merkezi bulunmayan bir alan olan mimarlık tarihinin bir araştırma ve eğitim alanı olarak gelişmesinde ODTÜ Mimarlık Tarihi Programı da böylelikle önemli bir rol üstlenmiş olacaktır.

9 Bu toplantı, uluslararası bir yayının da temelini oluşturmuştur. Bkz. D. Arnold, E. Altan Ergut, B. Turan Özkaya (der.), *Rethinking Architectural Historiography*, London and New York: Routledge, 2006.

10 ODTÜ Mimarlık Fakültesi Araştırma, Tasarım, Planlama ve Uygulama Merkezi bünyesinde yer alan Mimarlık Tarihi Araştırmaları Birimi, bu açılımlar için etkin bir platform olabilir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Tarihi Lisansüstü Programı

Elvan Altan Ergut, Belgin Turan Özkaya

Özet

ODTÜ Mimarlık Tarihi Lisansüstü Programı, 1988-1989 öğretim yılında açılmıştır. Programda o tarihten bu yana mimarlık tarihi yüksek lisans derecesi, 2005 yılından bu yana da doktora derecesi verilmektedir. Mimarlık Bölümü bünyesinde ve Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak kurulan ODTÜ Mimarlık Tarihi Lisansüstü Programı, özerk çalışma alanını mimarlık ile toplumsal ve beşeri bilimlerin arakesitinde tanımlamaktadır. Bu iki yönlü yapılanma, Program'ın, mimari bakış açısından uzaklaşmadan, tarih çalışması alanı olarak sahip olduğu kimliğini korumasını sağlamış, geleneksel olarak bağlantılı olduğu disiplinlerin yanı sıra, görece yeni ve farklı alanlara açılıma zemin oluşturmuştur. Eğitim hedefini mimarlık tarihine ulusal ve uluslararası düzeyde katkı için gerekli bilgi ve araştırma becerilerine sahip uzmanlar yetiştirmek olarak tanımlayan Program'da, son yıllarda mimarlık tarihi disiplininin değişen kuramları ve yöntemleri göz önüne alınarak, eleştirel, kültürlerarası ve disiplinlerarası bir yaklaşım öne çıkarılmaktadır. Böylece Program, alanın güncel araştırma ve eğitim platformlarında yer almayı, ürettiği mimarlık tarihi bilgisini ulusal ve uluslararası ortamlarda paylaşmayı ve mimarlık tarihinin bir uzmanlık alanı olarak kurumsallaşmasında etkin bir rol oynamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık Tarihi, Mimarlık, Tarih, Lisansüstü Eğitim, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

METU Graduate Program in History of Architecture

Elvan Altan Ergut, Belgin Turan Özkaya

Abstract

METU Graduate Program in Architectural History was founded in the 1988-1989 academic year by first awarding the degree for the Master of Arts. The degree for the Doctor of Philosophy followed in 2005. Defining its area of specialty in the intersection zone of architecture, social sciences and humanities, the program is organized under the Department of Architecture and is affiliated with the Institute of Social Sciences. This juncture has enabled the preservation of its identity as a historical field of study without departing from the perspective of architecture, and provided the possibility of opening to new and different fields besides these conventional disciplinary partners. The program seeks to equip students with requisite knowledge and research skills with the aim to contribute to architectural history at national and international levels. It subscribes to critical, inter-cultural and

inter-disciplinary approaches in line with the current theoretical and methodological changes in the discipline. As such, the program aims at participating in contemporary platforms of research and education in order to share the architectural knowledge it produces at national and international settings, and to play an active role in the professionalization of architectural history as a discipline.

Keywords: Architectural History, Architecture, History, Graduate Education, Middle East Technical University